

Ks. Prof. nadzw. dr hab. Janusz Mierzwa
Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku
Instytut Nauk Społecznych

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Mgr Magdaleny Ochońskiej

pt. MIEJSCE I WARTOŚĆ RODZINY W POLITYCE RODZINNEJ PAŃSTWA POLSKIEGO W LATACH 2007-2020

napisanej w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie

w dyscyplinie: **nauki socjologiczne**

pod kierunkiem Ks. Dra hab. Antoniego Świerczka, Prof. UPJPII

Kraków 2022

Polityka – przywołując definicję klasycznej filozofii greckiej, wzbogaconą o myśl św. Jana Pawła II – to: „roztropna troska o dobro wspólne”. Bez wątplenia rodzina jest tym dobrem wspólnym dla wszystkich jej członków i posiada swoją określoną rangę wśród wartości codziennych i ostatecznych, używając kryterium podziału wartości zaproponowane przez niemieckiego socjologa Gerda Heppa, który traktuje je w kategorii zinternalizowanych standardów zachowań, dziedziczonych przez osoby w procesie socjalizacji w kulturowym kontekście rozwoju określonego środowiska. Wysoką pozycję rodziny jako wartości akceptowanej, uznawanej, podzielanej i wyznawanej przez respondentów wykazują liczne badania empiryczne, zrealizowane w skali globalnej, kontynentalnej, narodowej i lokalnej. Rodzina, jako istotna wartość w życiu codziennym stanowi zainteresowanie wielu badaczy z różnych dyscyplin naukowych, zwłaszcza z obszaru nauk społecznych.

Z kolei „naród” to naturalny, ponadczasowy i dobrowolny związek duchowy, który rodzi pewne obowiązki, ale też tworzy wspólne prawa. Naród, określany także jako „rodzina rodzin” jest zatem „dobrem wspólnym” każdej cywilizowanej społeczności, które politycy definiują jako „racja stanu”. Tę zaś kodyfikują państwowe normy prawne. Warto w tym miejscu nadmienić, że naród przetrwa bez państwa, ale państwo bez narodu nie ma racji bytu. Państwo to metoda (sposób, system) organizacji ustroju życia zbiorowego, z którym jednostki identyfikują się; to także stopień rozwoju społeczeństwa w danym okresie historycznym, który charakteryzuje się określonym poziomem kultury materialnej, opanowaniem

środowiska naturalnego i nagromadzeniem instytucji społecznych. Jednym z elementów organizacji takiego życia społecznego jest polityka rodzinna państwa, które sytuuje rodzinę w kategoriach dobra wspólnego i traktuje je jako wartość nadrzędną.

W tym kontekście należy potraktować pracę doktorską mgr Magdaleny Ochońskiej, zatytułowaną: „Miejsce i wartość rodziny w polityce rodzinnej państwa polskiego w latach 2007-2020”, napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Antoniego Świerczka, Prof. UPJPII w dyscyplinie nauki socjologiczne. Należy tu podkreślić, że temat rozprawy jest logicznie sprecyzowany i nie budzi wątpliwości.

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Głównym przedmiotem zainteresowań badawczych Autorki pracy, a tym samym podstawowym zagadnieniem jej rozprawy jest próba „określenia aksjologicznej warstwy realizowanej polityki rodzinnej wraz ze wskazaniem propozycji działań odpowiadających na zapotrzebowanie społeczne” (s. 8). W tym celu doktorantka zgromadziła obszerny materiał badawczy, który zamieściła w wykazie bibliograficznym i wykorzystała w pracy. Wartość poznawczą przedmiotu rozprawy zdecydowanie wzbogacają wprowadzenia i podsumowania poszczególnych rozdziałów pracy. W tym miejscu należy podkreślić, że Autorka pracy podejmuje zagadnienie jakościowo ważne w płaszczyźnie dociekań naukowych. Gruntowna analiza i dokonanie przekonujących analiz oraz syntez jest zagadnieniem godnym rozprawy doktorskiej. Należy także podkreślić, iż zasadniczy problem rozprawy wymagał dobrego przygotowania merytorycznego i metodologicznego. Warto zauważyć, że mgr M. Ochońska podejmuje zagadnienie znaczącej rangi naukowej i nowatorskie.

Z całą pewnością należy stwierdzić, że tytuł dysertacji jest dobrze „osadzony” w starannie dobranej literaturze przedmiotu i aktach prawnych, a także we współczesnych badaniach społecznych. Problemy badawcze zostały dobrze uzasadnione, a jej praca „ma za zadania wskazać wartość rodziny w polityce rodzinnej, realizowanej w Polsce” i odpowiedzieć na pytanie: „czy przyjęta polityka odpowiada na potrzeby rodzin i w jakim stopniu i w jakim zakresie jest do nich adekwatna, a w jakich kwestiach da się zaobserwować niedostatki systemu wsparcia” (s. 6). Nie mam uwag odnośnie tytułu pracy doktorskiej, ani też do głównego problemu badawczego, zawartego w tytule rozprawy.

2. Materiał źródłowy i bibliografia

W celu opracowania postawionego przez siebie problemu badawczego Autorka zgromadziła obszerny materiał badawczy, który poddała szczegółowym analizom. Jak pisze: „w literaturze można znaleźć wiele opracowań na temat polityki społecznej wobec rodzin, polityki rodzinnej, jej funkcji, instrumentów, podmiotów” (s. 6). W dalszej części swojego wywodu Autorka pisze: „w różnych opracowaniach politykę rodzinną analizuje się pod kątem ekonomicznym, socjologicznym, demograficznym, ale zapomina się o kwestiach bezpośrednio związanych z zagadnieniem rodziny” (s. 7). Analizując wykaz bibliograficzny można byłoby wyodrębnić w nim i usystematyzować pewne punkty, np. A. Encykliki papieskie; B. Akty prawne; C. Programy Prezydenckie i ministerialne; D. Dane CBOS-u i GUS-u; E. Literatura przedmiotu; F. Netografia. Powyższa sugestia w niczym nie umniejsza wartości dysertacji, ale z pewnością podniosłaby jej wartość i ułatwiła czytelnikom większą swobodę w jej analizie. Należy stwierdzić, że Autorka rozprawy zgromadziła i wykorzystała bogaty zestaw literatury dotyczący interesującego problemu badawczego i bardzo dobrze wykorzystała go w pracy oraz należycie wywiązała się z postawionego sobie zadania.

3. Metody badawcze

Autorka tak określiła swoją konceptualizację badawczą: „praca ma charakter nowatorski ze względu na spojrzenie na rodzinę jako na podmiot polityki rodzinnej, jako na podstawowego i najważniejszego odbiorcę jej działań, ponieważ prawidłowe funkcjonowanie rodzin w społeczeństwie ma daleko idące konsekwencje dla państwa jako takiego” (s. 9). Wychodząc z tego założenia Autorka przeprowadziła analizę wartości rodziny w formie jakościowych badań zastanych danych instytucji, badających opinię społeczną oraz badań z obszaru nauk społecznych, w tym badań międzynarodowych (zob. s. 8). W realizacji swego celu Autorka posłużyła się metodą jakościowej analizy wtórnej zastanego materiału, metodą statystyczną, porównawczą i syntetyczną oficjalnych dokumentów urzędowych Kancelarii Prezydenta RP, Prezesa Rady Ministrów RP, „a także oficjalnych dokumentów rządowych lub partyjnych, prezentowanych w czasie kampanii wyborczej, a następnie w czasie sprawowania władzy” (s. 8). Użyte w pracy metody badawcze są powszechnie stosowane przy analizie podobnych zjawisk życia społecznego.

Ważną rolę w tej analizie odegrały informacje publikowane przez Centrum Badania Opinii Społecznej (7) i Główny Urząd Statystyczny (28). Łącznie to 35 publikacji istotnych informacji, poddanych w pracy szczegółowym analizom, stąd moja wcześniejsza sugestia o wyodrębnienie ich w bibliografii w ewentualnym wydaniu książkowym. Nie mniej jednak ta uwaga w niczym nie umniejsza wartości poznawczej recenzowanej dysertacji a całościowe jej studium pozwala na stwierdzenie, że użyte metody badawcze są właściwe i zastosowane narzędzia badawcze nie budzą moich wątpliwości.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy została podporządkowana głównemu założeniu badawczemu, którym jest analiza miejsca i wartości rodziny w polskiej polityce rodzinnej, realizowanej w latach 2007-2020. Swoje analizy doktorantka przeprowadziła w pięciu rozdziałach, które poprzedza wykaz skrótów i wstęp, a wieńczy zakończenie, spis tabel, wykresów i rysunków oraz bibliografia.

W pierwszej kolejności zdefiniowano pojęcie „rodzina”, opisano jej funkcje oraz przemiany w pojmowaniu terminu „rodzina” na przestrzeni dziejów. Wprowadzeniem w tę problematykę były szczegółowe analizy pojęć „małżeństwo” i „rodzina” w ujęciu historycznym, opisano przemiany polskiej rodziny w okresie od 1989 do 2020 r. oraz zanalizowano zagadnienia rodziny, małżeństwa, rodzicielstwa, macierzyństwa i ojcostwa w wybranych dokumentach prawnych polskiego i europejskiego ustawodawstwa. Rozdział drugi ma kluczowe znaczenie w dalszych dociekaniach naukowych mgr M. Ochońskiej. Rodzina została w nim ujęta w wymiarze aksjologicznym, jako wartość nadrzędna w życiu polskiego społeczeństwa. Autorka, wychodząc od interpretacji wyników badań społecznych wskazała na wpływ Kościoła katolickiego oraz zmiany społeczne i kulturowe po 1989 r. na postrzeganie rodziny jako wartości. W trzecim rozdziale zanalizowano politykę społeczną w Polsce wskazując jej historyczne, naukowe i aksjologiczne podstawy, aby w tym kontekście umiejscowić politykę rodzinną, zwłaszcza w dwóch czaso-okresach: 1) 1918-1989 i 2) 1989-2007. W kolejnym, czwartym rozdziale dysertacji, który bezpośrednio odnosi się do tytułu pracy, przeprowadzono szczegółowe analizy i dokonano w nim oceny polityki rodzinnej w Polsce w latach 2007-2020 w perspektywie postrzegania w niej rodziny w wymiarze aksjologicznym. Pod koniec tego rozdziału przeprowadzono ocenę skuteczności prowadzonej w Polsce polityki rodzinnej. W piątym, końcowym rozdziale pracy, wskazano na kierunki i prognozy rozwoju polityki rodzinnej w Polsce pod kątem postrzegania rodziny

jako istotnej wartości społecznej, jej miejsca w kulturze masowej oraz zaproponowano rozwiązania w dalszej polityce rodzinnej w Polsce.

Jako Recenzent chciałbym zdecydowanie podkreślić, że rozprawa w swojej strukturze jest jasna i logiczna, a poszczególne rozdziały i zawarte w nich podrozdziały wyczerpują główny przedmiot zainteresowań badawczych Autorki. Także w tym punkcie nie zgłaszam uwag.

5. Analiza treści

W prezentowanej recenzji pracy doktorskiej Mgr M. Ochońskiej trudno jest ukazać pełną treść rozprawy z podjętymi przez Autorkę wyzwaniem badawczymi, a tym bardziej trudno jest ustosunkować się do poszczególnych kwestii. Musi zatem wystarczyć ogólne zapewnienie recenzenta o istotnej wartości naukowej i poznawczej przedstawionych analiz i syntez. Aprobując całość dociekań doktorantki chciałbym zwrócić uwagę na kilka kwestii, które będą także zagadnieniami dyskusyjnymi podczas publicznej obrony.

Najpierw chciałbym podkreślić:

- a) bardzo dobry tok przeprowadzonych analiz;
- b) logiczne syntezy analizowanych kwestii badawczych;
- c) właściwy styl pracy.

Moje uwagi:

Jak już wcześniej zauważono warto byłoby:

1. dodać rozdział metodologiczny, w którym należałoby zawrzeć rozproszone *in corpore* pracy poszczególne jego komponenty składowe;
2. literaturę podzielić wg wskazań w pkt 2. recenzji.

Pytania do dyskusji:

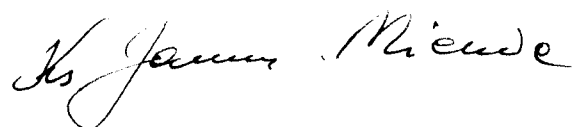
- Na czym polega współczesna próba redefinicji pojęcia „rodzina”? W czym się przejawia?
- Jak doktorantka postrzega problematykę wartości w ujęciu interdyscyplinarnym?
- Jaka jest zależność między zmianami społeczno-kulturowymi w Polsce po 1989 r., a postrzeganiem rodziny jako istotnej wartości w życiu społecznym?

Zamieszczone powyżej uwagi, sugestie i pytania w niczym nie umniejszają wartości przedstawionej do recenzji rozprawy. Stanowi ona bowiem twórczy krok w kierunku problematyki ważnej naukowo zarówno w płaszczyźnie teoretycznych analiz, jak i w płaszczyźnie praktycznych rozwiązań.

Podsumowując stwierdzam, że metody badawcze użyte w pracy są poprawne, wywód logiczny, a język ścisły, jasny i naukowo poprawny. Wnioski wyprowadzane z analiz są właściwe. Autorka rozprawy dała w ten sposób przekonujący dowód, że potrafi myśleć twórczo i pracować naukowo.

Jako Recenzent wyrażam przekonanie, że recenzowana praca doktorska mgr Magdaleny Ochońskiej spełnia wszelkie warunki stawiane pracom doktorskim, które są określone w obowiązujących przepisach prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. i może być podstawą do dalszych etapów procedowania, celem nadania jej Autorce stopnia naukowego doktor w zakresie nauk socjologicznych.

Ks. Prof. nadzw. dr hab. Janusz Mierzwa

Sanok, 8 maja 2022 r.